

# ANALIZA UNOR PROCESE DE ÎMBĂTRÂNIRE ACTIVĂ LA NIVELUL A 6 ȚĂRI ALE U.E. ȘI ROMÂNIA

---

Gabriela Tudose\*<sup>1</sup>  
Daniela Pașnicu\*<sup>2</sup>  
Cătălin Ghinăraru\*<sup>3</sup>  
Adriana Ana Maria Davidescu\*<sup>4</sup>

## Abstract

*In the EU-28, employment and unemployment among the elderly have experienced changes in the period 2002-2013, which differs significantly from country to country. These changes were mainly due to acute financial crisis. The paper draw a statistical analysis of active aging, active performance measures applied to the 6 member states of the European Union and Romania reflected in labor market outcomes. It was intended to highlight key issues related to the elderly population situation in Romania in conjunction with key labor market indicators and economic development. The paper concludes with a set of conclusions related to the effectiveness of older people employment activation on the labor market in Romania. Analyses undertaken in this paper illustrate that the employment and unemployment among older people continue to pose problems in the labor market in Romania. In the period 2005-2013, in Romania, the employment gap related to the average of EU-28 increased, while the unemployment shows consistently lower values than the European average for over 55 years. Although strategic goals adaptation kept pace with Europe, the implementation of measures to realize the general policies in order to increase employment of the elderly in Romania didn't show diversity and noticed no substantial financial allocation thereof.*

**Keywords:** elderly employment, elderly unemployment, active ageing policies, salary subsidies, European strategic objectives, employment regulation, employment agency.

**JEL Classification:** J6, J08, J01

## I. Introducere

Odată cu conștientizarea îmbătrânirii active a populației U.E. și redefinirea sistemului de pensii în contextul crizei și al post-crizei s-a pus problema reformării politicilor publice în ansamblul său în vederea stimulării ocupării tuturor „vârstelor” și, în mod special, a seniorilor.

Dintre trăsăturile comune politicilor de îmbătrânire activă aplicate în majoritatea statelor U.E., inclusiv celor 6 state și României asupra efectelor cărora ne vom concentra în analizele următoare (Spania, Italia, Franța, Suedia, Polonia și Slovenia) remarcăm acele politici de descurajare a părăsirii timpurii a pieței muncii de către lucrătorii vârstnici (schemele de pensionare anticipată) și un pachet diversificat de politici de stimulare a ocupării populației de peste 55 de ani, destinate șomerilor și, în general, adecvării muncii lucrătorilor seniori, în sensul de a răspunde mai bine cerințelor acestei categorii socio-demografice și nevoilor de piața muncii (politicile de management pe categorii de vârstă, cele legate de subvenționarea salariului, implicarea în procese de formare profesională continuă, de asistență, consiliere personală și de dezvoltare a carierei lucrătorilor vârstnici (engl. lifelong guidance), politici legate de taxarea și impozitarea muncii ș.am.d.). Totuși dacă se ține cont de eterogenitatea situațiilor naționale, modelele de integrare a lucrătorilor în vârstă sunt de asemenea

---

<sup>1</sup> Cercetător științific III, INCSMPS, e-mail: [gabriela\\_tudose@yahoo.com](mailto:gabriela_tudose@yahoo.com)

<sup>2</sup> Profesor univ. dr. Spiru Haret, e-mail: [danielapasnicu@yahoo.com](mailto:danielapasnicu@yahoo.com)

<sup>3</sup> Cercetător științific I, INCSMPS, email: [ghinăraru@incsmips.ro](mailto:ghinăraru@incsmips.ro)

<sup>4</sup> Cercetător științific III, INCSMPS, e-mail: [adrianaalexandru@yahoo.com](mailto:adrianaalexandru@yahoo.com)

diverse, iar rezultatele pieței muncii, ratele de ocupare, în parte, explică aceste dinamici diferite. Pentru a înțelege aceste diferențe, analiza trebuie să fie mai aprofundată decât analiza stimulentei pentru dezvoltare și să se pună problema reformei politicilor, accentuând rolul instituțiilor și al acordurilor negociate pe piața muncii, ținând cont de specificități, de alegerile individului și necesitatea integrării problemei ocupării seniorilor într-o abordare pe tot parcursul vieții.

## II. Aspecte privind performanțele politicilor de încurajare a îmbătrânirii active

Strategia de ocupare europeană face efortul de a stimula dezvoltarea convergentă în jurul unei direcții comune de activare și stimulare a ocupării, dar modelele naționale de ocupare diferă prin istoricul lor, prin stadiul de dezvoltare la care se află, prin resursele pe care le folosesc pentru a implementa măsurile. Ele aparțin diferitelor grupe, iar tranziția către o nouă performanță este un proces care trebuie concentrat către elementele catalizatoare ce țin de construcția politico-instituțională națională. Piața muncii are o componentă națională instituțională care poate explica natura diferențelor între țări. **Deci rezultatele pe piața muncii referitoare la lucrătorii vârstnici sunt influențate nu numai de vârstă, ci și de diferențele în regimurile de ocupare diferite.** O analiză comparativă folosind date Eurostat pentru a identifica natura diferențelor naționale referitoare la situația seniorilor va oferi argumente legate de vârstă și cele legate de țări.

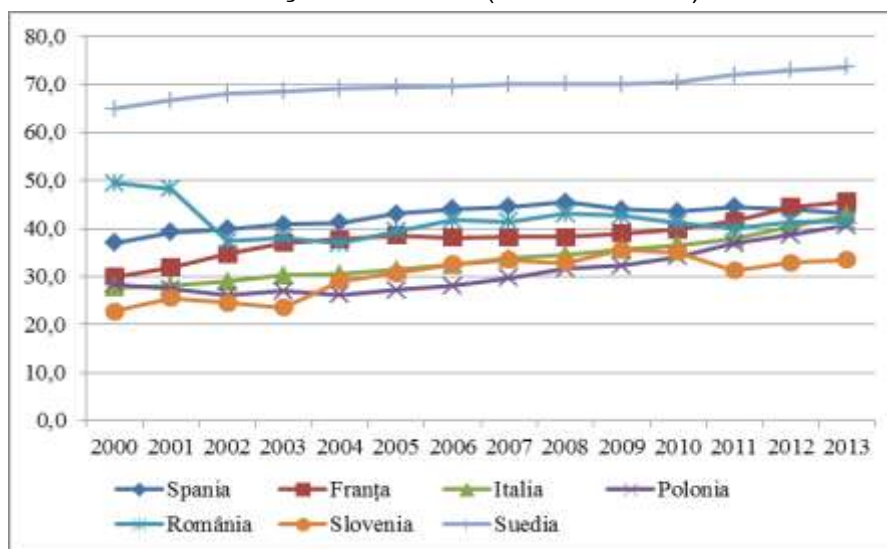
Indiferent de țară există însă o poziție specifică pe care lucrătorul vârstnic o are pe piața muncii din majoritatea țărilor U.E., inclusiv în țările din selecția analizată. **Ratele de ocupare sunt, în general, mai mici decât la celelalte grupe, dar șomajul este mai mic decât cel al tinerilor.** Femeile, în schimb, sunt mai inactice din cauza repetatelor întreruperi de carieră și au rate de ocupare mai mici decât ale bărbaților.

Analizând perioada 2000-2012, putem remarca în majoritatea țărilor din selecția făcută stabilizarea, cu o ușoară tendință de creștere a ratelor de ocupare pentru persoanele de peste 50 de ani. Excepții de la această tendință se înregistrează în cazul României și Sloveniei, unde se observă că ratele de ocupare scad ușor, începând cu anul 2008, în cazul României și cu anul 2009, în cazul Sloveniei.

Această evoluție a fost influențată de rezultatul reformelor sistemelor de pensii, cât și al politicilor și programelor de măsuri active ale pieței muncii destinate direct sau indirect îmbătrânirii active. În cazul României, din cauza întârzierilor în implementarea reformelor, se evidențiază după scăderile bruște de la începutul anului 2000 o (re)echilibrare a ratelor de ocupare și o relativă stabilizare a lor începând cu anul 2003, respectiv 2004 (fig.1).

Figura 1

Rata de ocupare în 6 state membre ale U.E. plus România între 2000 și 2013 - total (sursa: Eurostat)



În ceea ce privește evoluția șomajului, datele comparative pe cele 6 țări din selecția noastră plus România, ne indică faptul că în România rata șomajului (rata șomajului după definiția BIM, conform datelor și metodologiei EUROSTAT) pentru persoanele cu vârste de peste 50 de ani este cea mai mică pe ansamblul țărilor din selecția noastră (3,4%) și că din anul 2000 până în anul 2013, a cunoscut o creștere de 1,7 puncte procentuale, în timp ce Suedia, Franța și Polonia și Slovenia au

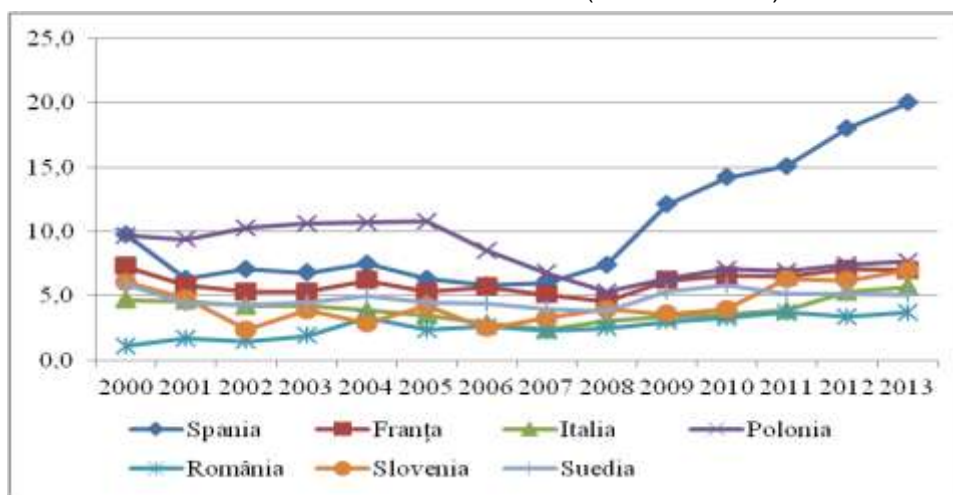
Înregistrat ușoare scăderi față de valorile din anul 2000. Spania, care a pornit de la valori de 8,9% în anul 2000, a ajuns la 18,5% în anul 2012; Italia a înregistrat creșteri de la 4,4% la 5,5% pentru aceste categorii de vârstă.

Din anul 2008, ca urmare a declanșării crizei economice se observă o tendință de creștere a ratei șomajului în cazul persoanelor cu vârsta de peste 50 de ani pe ansamblul țărilor selectate, aceasta fiind accentuată în cazul Spaniei. În cazul României, curba înregistrează o ușoară scădere din anul 2011, marcând o posibilă îmbunătățire a pieței muncii pentru această categorie de vârstă.

Faptul că valorile ratei șomajului nu au fost foarte sensibil afectate în perioada de criză și post-criză demonstrează, în anumite situații, sustenabilitatea reformelor de piața muncii și din sistemul de pensii, demonstrând efectele benefice asupra reducerii șomajului sau stabilizării acestuia între anumite limite, iar în altele deficiențele structurale acumulate de-a lungul anilor au funcționat ca niște zone negre unde criza nu a pătruns (ocuparea mascată din agricultura României, de exemplu). În cazul Spaniei, contextul se complică dacă ținem cont că rata șomajului la tineri a ajuns aproape de trei ori mai mare decât rata șomajului la persoanele de peste 50 de ani (fig.2).

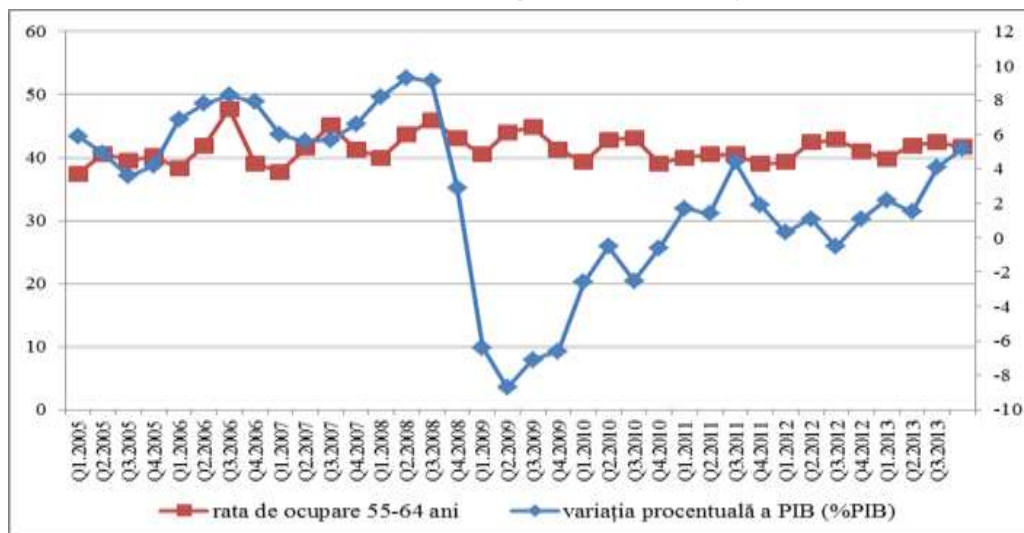
**Figura 2**

**Ratele șomajului în 6 state membre ale U.E., plus România în perioada 2000 – 2013 date anuale - total (sursa: Eurostat)**



În cazul României, ocuparea lucrătorilor vârstnici nu a cunoscut fluctuații mari după 2009, dar revenirea greoaie a PIB nu a contribuit la revigorarea acesteia în perioada post-criză, ceea ce pune la îndoială eficiența măsurilor de îmbătrânire activă. Rata de ocupare a lucrătorilor vârstnici 55-64 de ani a cunoscut o creștere de la 37,4% în trimestrul I al anului 2005 la 40,5% în același trimestru al anului 2009, cu variații trimestriale având puncte de maxim în trimestrul 3 din anii 2005 până în 2009 (de la 39,5% la 40,5%) și puncte de minim trimestrul 1 din aceeași perioadă până în momentul declanșării crizei, manifestat prin contractarea PIB (trimestrul al doilea al anului 2009). După această perioadă rata de ocupare a lucrătorilor seniori a înregistrat ușoare creșteri și descreșteri, reprezentând variații trimestriale cu caracter sezonier, modelul acestor variații inaugurat la începutul perioadei fiind reprodus și după anul 2009, dar fără a înregistra amplitudinile celui din perioada dinaintea crizei, curba ratei fiind mult mai aplatizată (fig. 3).

**Figura 3**  
**Variația procentuală a creșterii PIB (% PIB modificare față de perioada anterioară) și rata de ocupare 55-64 ani (Sursa:INS,**

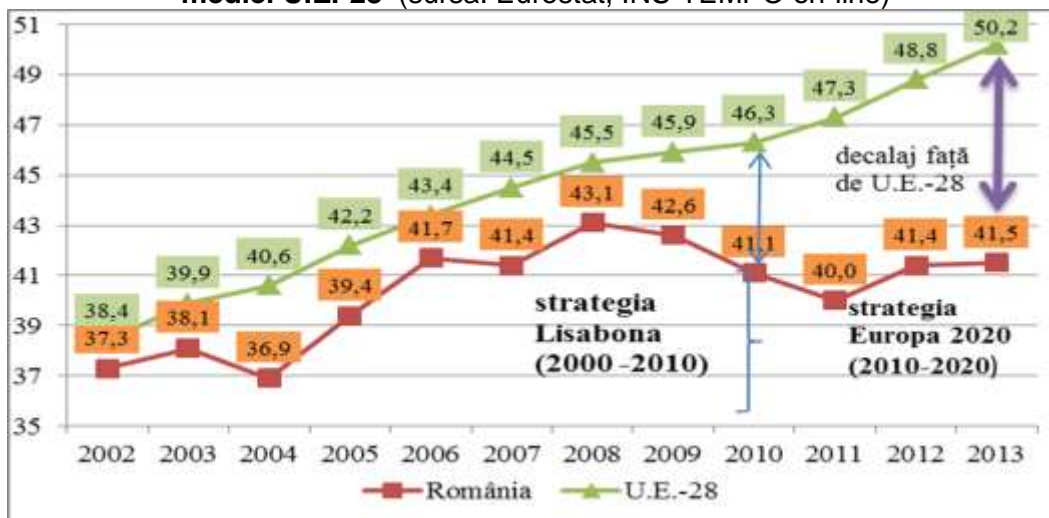


Buletine statistice trimestriale, INS-TEMPO-online)

În ceea ce privește rata ocupării în România, rămâne în continuare un decalaj („gap”) față de media U.E.-28, în anul 2013, rata ocupării 15-64 ani - date anuale - a fost pentru țara noastră de 59,7%, iar pentru media U.E.-28 a fost de 64,1%. În ceea ce privește grupele de vârstă 55-64 ani, rata ocupării din România, în anul 2013 a fost de 41,5%, față de media U.E.-28 în același an de 50,2%. În următorii 6 ani va trebui ca această rată de ocupare să crească cu 10,3 puncte procentuale și să ajungă la ținta stabilită prin strategia europeană de 70% populație ocupată din total populație de 15-64 ani, evident acest lucru presupunând o sporire efectivă a ratelor de ocupare ale lucrătorilor de 55-64 ani astfel încât să poată contribui la o creștere sensibilă a ratei de ocupare globale.

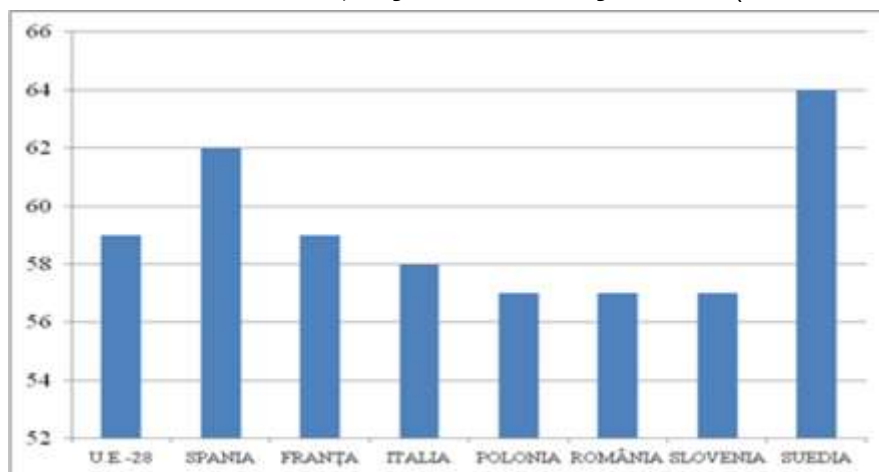
Analizând perioada între cele două exerciții strategice Lisabona și Europa 2020, rata ocupării pentru categoria de vârstă 55-64 ani a avut o evoluție sinuoasă cu intervale de timp de stagnare, coborâre, revenire. În evoluția ratei de ocupare pentru această categorie de vârstă în perioada de referință din studiu se remarcă o tendință ușoară de creștere a acestei rate pentru lucrătorii 55-64 ani, dar și un trend ascendent liniar aproape în cazul mediei U.E.-28 cu creșterea decalajului de ocupare în anul 2013 între România și U.E.-28 de 8,7 puncte procentuale față de 1,1 puncte procentuale în anul 2002 (fig. 4).

**Figura 4**  
**Decalajul dintre rata de ocupare 55-64 de ani România și rata de ocupare a mediei U.E.-28** (sursa: Eurostat, INS-TEMPO on-line)



Creșterea vârstei legale de pensionare (una din prevederile reformelor în sistemul de pensii – una din principalele măsuri de îmbătrânire activă) a făcut ca persoanele încă active economic să întârzie ieșirea de pe piața muncii față de momentul ieșirii la pensie dacă nu s-ar fi aplicat aceste reforme (fig.5).

**Figura 5**  
**Vârsta la care persoanele primesc pentru prima dată pensie pentru limită de vârstă în anul 2012, în țările din selecția făcută** (sursa: anchetă )

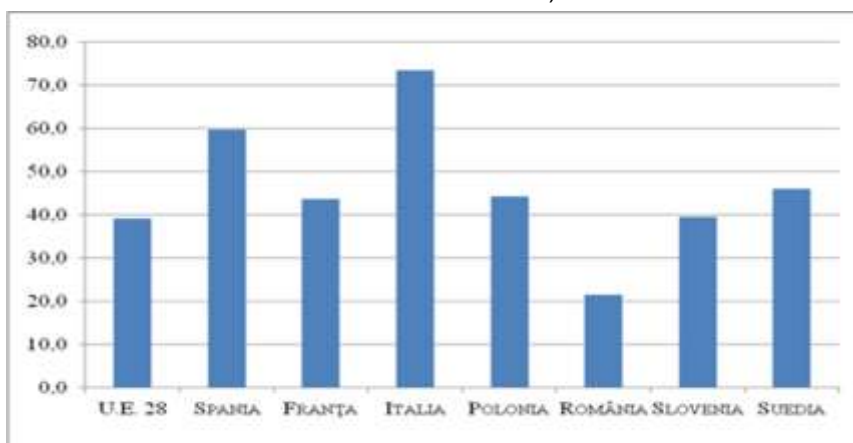


LFS - Eurostat, Transition from work to retirement, 2012 -LFS modules)

Pensionarea anticipată a fost drastic penalizată, dar au mai rămas țări pentru care prepensionarea rămâne o opțiune de a ieși mai repede de pe piața forței de muncă. Astfel, în Italia, ponderea persoanelor ce s-au pensionat anticipat reprezintă peste 70 % din totalul celor care primesc o pensie de bătrânețe. În cadrul selecției de țări remarcăm poziția României ca fiind cea care are ponderea cea mai mică de pensionați anticipat (fig.6).

**Figura 6**  
**Pensionarea anticipată în rândul persoanelor care primesc o pensie**

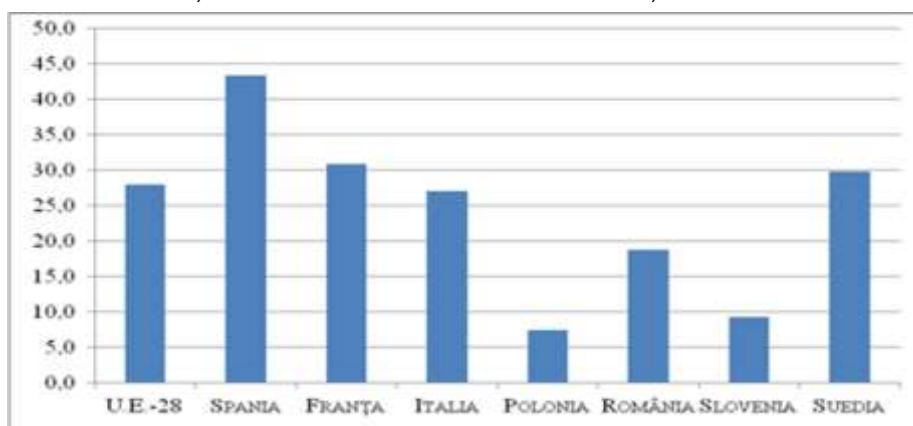
**la limita de vârstă** (% din totalul celor care primesc pensie la limita de vârstă)  
 sursa: anchetă LFS - Eurostat, Transition from work to retirement,  
 2012 -LFS modules)



Deși politicile pieței muncii și ale sistemului de pensii s-au perfecționat și adaptat la noile cerințe și contexte, o parte a forței de muncă disponibilă se află în rezervele inactice economic. Astfel, dintre persoanele inactice economic care și-ar fi dorit să rămână pe piața muncii și care primesc o pensie se evidențiază o proporție semnificativă în Spania (peste 40%), Franța (30%), Suedia (30%) și Italia (peste 25%). Se remarcă aceste ponderi ridicate atât în țări care au rate mai mari de ocupare ale vârstnicilor cum este Suedia, dar și în cazul Spaniei, Italiei care nu au rate ridicate de ocupare ridicate ale vârstnicilor. În România, astfel de rezerve ale forței de muncă sunt mai reduse (sub 20%) ca efect al specificului construcției instituționale și al politicilor de piața muncii aplicate (fig. 7)

**Figura 7**

**Persoane inactice economic care ar fi dorit să rămână pe piața muncii și care primesc o pensie la nivelul anului 2012** (sursa: anchetă LFS - Eurostat, Transition from work to retirement, 2012 -LFS modules)



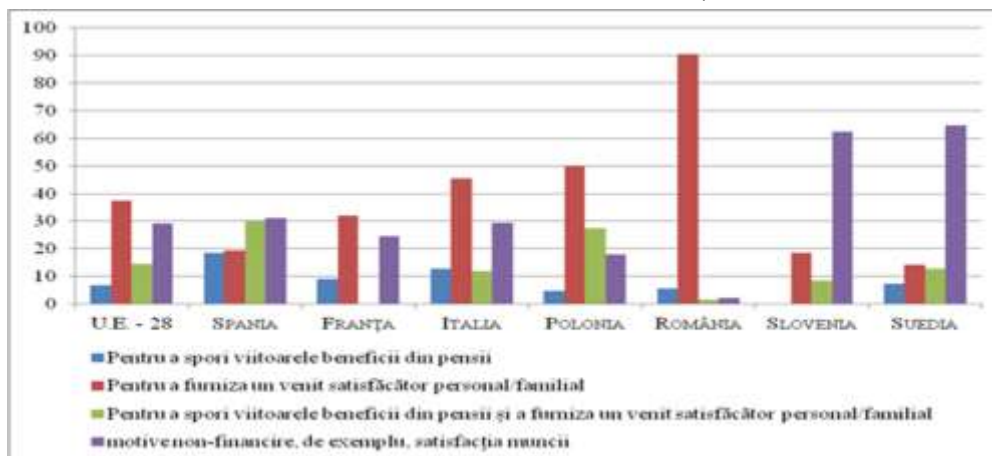
Dintre motivele pentru care lucrătorii vârstnici care primesc pensie, continuă să muncească enunțăm: nevoia de a spori beneficiile din pensii, de a furniza un venit satisfăcător familiei, ca și motivații non-financiare, precum satisfacția muncii. Aceste percepții la nivelul lucrătorilor vârstnici variază pe țări în funcție de specificitățile pieței muncii naționale, având caracteristici ce nu depind doar de vârstă. Astfel, în Suedia, unde standardul de viață este ridicat și beneficiul pensiei asigură un trai decent al pensionarilor, motivația acestora de a rămâne pe piața muncii oscilează cel mai mult în jurul unor motivații non-financiare, precum satisfacția muncii. La polul opus, în România unde beneficiul din pensie este insuficient unui trai mulțumitor, pensionarii sunt nevoiți să continue să muncească pentru a furniza un venit satisfăcător personal sau familial (fig.8).

**Figura 8**

**Principalele motive pentru care persoanele care primesc pensie continuă**



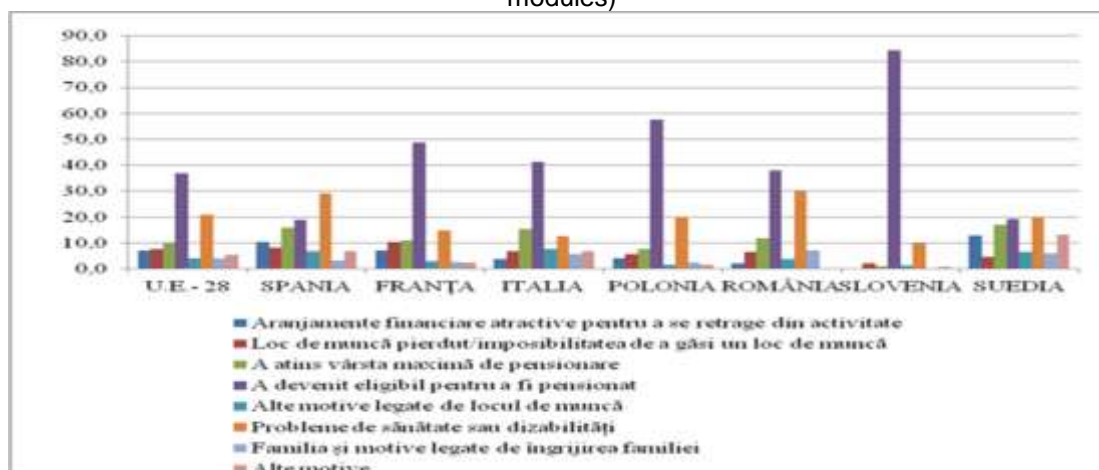
**să muncească, în 6 țări din U.E., plus România și media U.E.-28,  
la nivelul anului 2012** (sursa: anchetă LFS - Eurostat, Transition from work to retirement, 2012 -LFS modules)



Analizând lucrurile din perspectiva opusă, legate de decizia lucrătorilor de a nu mai continua activitatea după pensionare, percepțiile acestora sunt diverse, nu numai legate de criteriul vârstă, ci și de atractivitatea sau non-atractivitatea politicilor de stimulare a ocupării, de generozitatea sistemelor de pensii și de status-ul vieții după retragerea din activitate. Astfel, dintre principalele motive pentru care persoane inactiv economic primesc pensie și nu mai doresc să muncească se distinge în cazul Poloniei, României, Franței și Sloveniei varianta „a devenit eligibil pentru a fi pensionat”. În acest caz, România se distinge prin ponderea cea mai mare în cadrul acestei motivații pe ansamblul selecției de țări analizată, date disponibile Eurostat în anul 2012. Alte motive care concentrează mai multe opțiuni se referă la problemele de sănătate sau dizabilități (fig.9).

**Figura 9**

**Principalele motive pentru care persoane inactiv economic primesc pensie și nu mai doresc să muncească în 6 țări din U.E., plus România și media U.E.-28, la nivelul anului 2012** (sursa: anchetă LFS - Eurostat, Transition from work to retirement, 2012 -LFS modules)



### III. Corelații între indicatori ai îmbătrânirii active și indicatori macro-economici –cazul României

Reprezentarea a 3 indicatori, respectiv creșterea PIB (% PIB față de perioada anterioară), rata de ocupare 55-64 de ani și numărul de șomeri înregistrați de peste 55 ani, în România, în perioada 2005-2013 a pus în evidență o serie de aspecte (fig. 10):

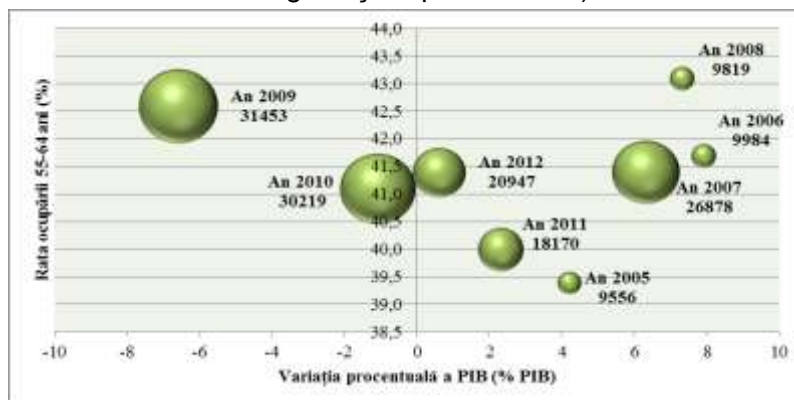
- cel mai mare număr al șomerilor s-a înregistrat în anul 2009, când PIB-ul s-a contractat în fază acută a crizei economice mondiale, iar ocuparea celor de 55-64 de ani a rămas ridicată la nivelul intervalului studiat;

- rata de ocupare a lucrătorilor vârstnici nu se corelează cu variațiile PIB și nici cu rata șomajului, mai ales, în perioade cu turbulențe economice mari.

Aceste aspecte trebuie corelate cu apariția unor noi acte normative valabile (pe o durată determinată) în acea perioadă. Astfel, cadrul legislativ-instituțional după anul 2009 a adoptat o serie de condiționalități cu privire la accesul șomerilor, inclusiv al celor de peste 45 ani, la serviciile publice de ocupare, dar și anumite flexibilități în prelungirea acordării acestor drepturi, aceste procese reflectându-se inclusiv în comportamentul șomerului vârstnic pe piața muncii și în coordonatele pieței muncii (conform modificărilor și completărilor la Legea nr.76/2002 din anii 2009 și 2010).

Figura 10

**Creșterea PIB (%PIB față de perioada anterioară), rata de ocupare  
55-64 de ani și numărul de șomeri înregistrați indemnizați de  
peste 55 ani, în România, în perioada 2005-2013**  
(dimensiunea sferei reprezintă numărul de șomeri  
înregistrați de peste 55 ani)



Se poate observa că numărul șomerilor înregistrați beneficiari ai drepturilor bănești este mai mare, în mod constant de-a lungul întregii perioade analizate, în cazul bărbaților. În ultimii ani se remarcă tendința de creștere a numărului de femei care se adresează serviciului public de ocupare, deși ele rămân sub jumătate din numărul total al bărbaților. Astfel, numărul șomerilor înregistrați – femei a crescut în mod constant de la 1,3 mii persoane în anul 2005 la 7,3 mii persoane în anul 2013, în timp ce la bărbați începând cu perioada de criză și post-criză valorile au variat între 26,9 mii persoane în anul 2009 la 17,5 mii persoane în anul 2013 pentru această categorie de vârstă (date INS).

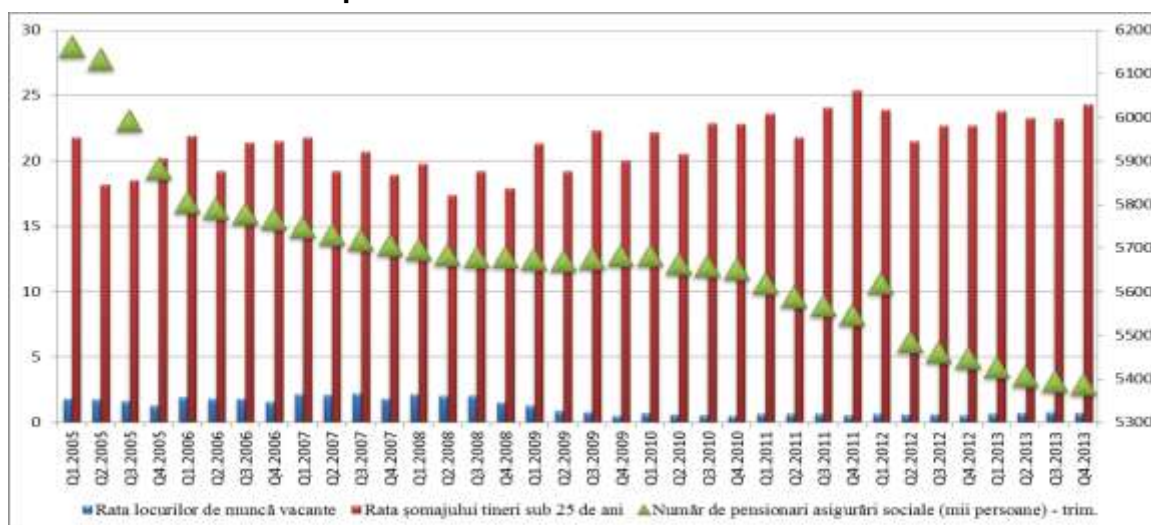
Din totalul șomerilor înregistrați, indemnizați și neindemnizați grupul celor de peste 55 ani beneficiari ai drepturilor bănești reprezintă aproximativ 4,4% din totalul celor care se înregistrează la agenția de ocupare a forței de muncă.

Evoluțiile ultimilor ani, indică necesitatea unei atenții sporite pentru generarea de noi locuri de muncă în economie (rata locurilor de muncă vacante în scădere), dat fiind creșterea accelerată a șomajului în rândul tinerilor paralel cu o evoluție rațională a numărului de pensionari de asigurări sociale –efect pozitiv al măsurilor de îmbătrânire activă (fig.11).



Figura 11

**Rata locuri de muncă vacante, rata șomajului LFS în rândul tinerilor sub 25 de ani și numărul de pensionari de asigurări sociale în România, în perioada 2005 -2013 - date trimestriale**



În anul 2012, s-a înregistrat valoarea cea mai mare a salariului mediu pe economie, respectiv aproximativ 2100 Ron, context în care pensia atinge nivelul său cel mai ridicat pe toată această perioadă cuprinsă între 2005-2012, de 767 Ron, la o rată de creștere pozitivă a PIB. În anul 2006, creșterea pensiei medii pentru limită de vârstă a devansat creșterea economică reală cu 13,2% și câștigul salarial mediu cu 12,1% , ajungând în anul 2012 la un ecart de 174,9% între pensie și salariu. Acest fapt trebuie analizat cu atât mai mult în contextul alocărilor bugetare pentru măsurile active ale pieței muncii, inclusiv pentru măsurile de îmbătrânire activă și în condițiile în care se impun noi reforme în sistemul de pensii în vederea echilibrării continue a sustenabilității sale, pe de o parte și, pe de altă parte, a generozității acestuia.

#### IV. Concluzii

Politicile de îmbătrânire activă din cele 5 state și-au dovedit într-o măsură mai mare sau mai mică eficiența și eficacitatea cu atât mai mult cu cât aceste politici au depins de gradul de dezvoltare al economiei statului membru respectiv, de modul cum au traversat recenta criză economică și financiară, de capacitatea instituțională și, nu în ultimul rând, de importanța acordată fenomenului de îmbătrânire a populației, respectiv a forței de muncă, care aduce atingere prin manifestare și consecințe, nu numai categoriilor de populație de peste 55 de ani, ci are efect asupra întregii societăți. România a dezvoltat până în prezent un număr de politici și măsuri de îmbătrânire activă, aparținând subvențiilor pentru ocupare, prevenirii părăsirii timpurii a pieței muncii/reforme ale sistemului de pensii, stimulării mobilității, stimulării participării la procese de formare profesională continuă. Cu toate eforturile întreprinse în România (însemnând implementarea de planuri și măsuri de politici specifice ce prezintă similarități, dar și diferențieri între cele șase state în discuție), situația pe piața muncii rămâne tensionată, mărindu-se decalajul de ocupare față de media U.E.-28, la categoria de vârstă de 55 de ani și peste. Eficiența măsurilor de îmbătrânire activă s-a dovedit limitată, mai ales în condiții de criză economică și financiară, iar trasarea viitoarelor politici de stimulare a ocupării și de combatere a șomajului trebuie să se țină cont de:

- dinamica creșterii salariului și pensiei în condițiile unei reveniri dificile a PIB, știut fiind existența legăturii puternice între salariu și pensie;
- evoluția negativă a ratei locurilor de muncă vacante;
- necesitatea diversificării tipurilor de măsuri care materializează politicile de stimulare a ocupării la care România a aderat prin obiectivele strategice sau concentrarea pe o direcție acolo unde s-a putut măsura un impact favorabil asupra ocupării (reforma pensiilor și subvenționarea angajaților).

## Referințe bibliografice

- \*\*\*European Employment Observatory, 2012, Employment policies to promote active ageing,  
<http://www.eu-employmentobservatory.net/resources/reviews/EEORReview-ActiveAgeing-2012-published-FINAL.pdf>
- \*\*\* Eurostat, anchetă LFS - Eurostat, Transition from work to retirement, 2012 -LFS modules
- \*\*\* Eurostat, Labor Force Survey  
<http://www.mmuncii.ro/j33/index.php/ro/legislatie/munca2/ocuparea-fortei-de-munca>